



Arkadiusz Wowerka

*Uniwersytet Gdański*

## POJĘCIE OSOBY PRAWNEJ W PRAWIE PRYWATNYM MIĘDZYNARODOWYM

Obowiązująca ustawa prawo prywatne międzynarodowe<sup>1</sup> zawiera w rozdziale 3 przepisy regulujące właściwość prawa dla stosunków z zakresu prawa prywatnego dotyczące osób prawnych. Dział ten nosi tytuł „Osoby prawne i inne jednostki organizacyjne” i zawiera w art. 17–21 regulację obejmującą całość zagadnień kolizyjnoprawnych związanych z wyznaczaniem prawa właściwego, ustalaniem zakresu zastosowania tego prawa, uwzględnieniem, koniecznością uwzględniania ochrony obrotu, zmianą statutu personalnego w związku z przeniesieniem siedziby oraz transformacji transgranicznych oraz ochroną dóbr osobistych<sup>2</sup>. Jako że dotychczas nie ma jednolitej regulacji prawa unijnego w omawianym zakresie<sup>3</sup>, wskazane wyżej przepisy prawa krajowego stanowią obecnie wyłączne źródło obowiązywania i stosowania norm kolizyjnych dotyczących osób prawnych. Nadmienić należy, iż przepisy te spełniają wymogi wynikające z unijnej swobody przedsiębiorczości, w szczególności w odniesieniu do kryterium przyjętego w nich łącznika siedziby<sup>4</sup>, który odnosi się do siedziby rzeczywistej<sup>5</sup>.

Zastosowanie ustanowionych w powyższych przepisach norm kolizyjnych wchodzi w rachubę w sytuacjach, w których mamy do czynienia z osobą praw-

<sup>1</sup> Dz.U. Nr 80, poz. 432, z późn. zm. [dalej: ustawa p.p.m.].

<sup>2</sup> Więcej w tej materii zob. A. Wowerka, *Osoby prawne i inne jednostki organizacyjne*, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 20A: *Prawo prywatne międzynarodowe*, red. M. Pazdan, Warszawa 2014, s. 625 i n., zaś w odniesieniu do ochrony dóbr osobistych J. Balcarczyk, *Dobra osobiste osób fizycznych, osób prawnych i podmiotów bez osobowości prawnej*, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 20A: *Prawo prywatne międzynarodowe*, red. M. Pazdan, Warszawa 2014, s. 708 i n.

<sup>3</sup> Komisja Europejska ogłosiła niedawno przetarg na studium dotyczące prawa właściwego w sprawach dotyczących spółek, opublikowany pod adresem, [http://ec.europa.eu/justice/newsroom/contracts/2014\\_267126\\_en.htm](http://ec.europa.eu/justice/newsroom/contracts/2014_267126_en.htm), co może wskazywać na zamiar rozpoczęcia prac na projektem ewentualnego rozporządzenia.

<sup>4</sup> Więcej na ten temat zob. A. Wowerka, *Osoby prawne...*, s. 670–673.

<sup>5</sup> Tamże, s. 634–637.

ną. Istotne znaczenie ma więc ustalenie treści tego pojęcia w rozumieniu tychże przepisów.

Wykładnia pojęć zawartych w normie kolizyjnej powinna być dokonywana z uwzględnieniem i przez pryzmat fundamentalnych zasad prawa prywatnego międzynarodowego. Zasady te oparte są na wypracowanej przez Savigny'ego uznawanej za dogmat nowoczesnego prawa prywatnego międzynarodowego koncepcji równorzędności porządków prawnych<sup>6</sup>. Równorzędność porządków prawnych oznacza, że normy kolizyjne powinny mieć charakter zupełny<sup>7</sup> oraz być ujmowane w sposób neutralny<sup>8</sup>. To oznacza z kolei, że prawo właściwe powinno być ustalane na podstawie norm kolizyjnych, które są obojętne na zasady, instytucje, definicje, wartości, oceny i cele prawa materialnego państwa sądu (*forum*)<sup>9</sup>. W zastosowaniu tych zasad nie ma znaczenia z kolizyjnoprawnego punktu widzenia, czy i jakie cele realizuje prawo materialne, np. zapewnienie ochrony interesów określonych podmiotów takich jak wspólnicy mniejszościowi czy wierzyciele spółki. Do tego dochodzi zasada międzynarodowej zgodności/jedności rozstrzygnięć, w myśl której do danego stosunku prawnego zastosowanie powinien mieć zawsze ten sam porządek prawny niezależnie od tego, który sąd państwowy rozstrzyga spór<sup>10</sup>. W świetle realizującej powyższe zasady *methode savignienne* prawo właściwe należy wyznaczać wyłącznie według ustalonej indywidualnie w odniesieniu do konkretnego przypadku z uwzględnieniem wszystkich towarzyszących mu okoliczności „siedziby stosunku prawnego”, a ewentualnych korekt dokonywać w oparciu o *ordre public*<sup>11</sup>. *Methode savignienne* znajduje obecnie wyraz w leżącej także u podstaw unijnego prawa prywatnego międzynarodowego, w szczególności w zakresie zobowiązań umownych, zasadzie najściślejszego związku. Podkreślić należy, iż odzwierciedleniem *methode savignienne* są nie tylko stosowne kryteria łączników obiektywnych oparte lub odwołujące się wprost do najściślejszego związku<sup>12</sup>, ale uznać za takie można również uwzględnienie autonomii woli stron poprzez możliwość dokonania wyboru prawa właściwego<sup>13</sup>.

<sup>6</sup> Zob. M.-P. Weller, *Anknüpfungsprinzipien im Europäischen Kollisionsrecht: Abschied von der „klassischen“ IPR-Dogmatik?*, IPRax 2011, Heft 5, s. 430.

<sup>7</sup> Zupełność oznacza tutaj, że prawem właściwym nie powinno być wyłącznie prawo własne, ale że należy również uwzględniać jako właściwe prawo obce.

<sup>8</sup> M.-P. Weller, *Anknüpfungsprinzipien...*, s. 430.

<sup>9</sup> Tamże.

<sup>10</sup> Tamże, s. 431.

<sup>11</sup> Tamże.

<sup>12</sup> Zob. np. typizacja kryterium najściślejszego związku za pośrednictwem łączników ustanowionych dla umów wymienionych w art. 4 ust. 1 rozporządzenia Rzym I oraz klauzula korekcyjna ściślejszego związku w art. 4 ust. 3 i najściślejszego związku w art. 4 ust. 4 tego rozporządzenia.

<sup>13</sup> Więcej na temat autonomii woli stron w prawie prywatnym międzynarodowym, w szczególności unijnym, K. Kroll-Ludwigs, *Die Rolle der Parteiautonomie im europäischen Privatrecht*, Tübingen 2013, s. 7 i n.; M. Czepelak, *Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym Unii Europejskiej*, Warszawa 2015, s. 27 i n.

Powyższe zasady wyłączają zasadniczo uwzględnianie przy określaniu pojęć stosowanych na płaszczyźnie kolizyjnej treści pojęć zdefiniowanych w prawie materialnym *forum*, w szczególności takich jak pojęcie osoby prawnej. Wykładnia pojęć kolizyjnoprawnych powinna być dokonywana z szerszej perspektywy uwzględniającej różnorodność porządków krajowych i z funkcjonalnego punktu widzenia. Przyjmowanie za miarodajne do definiowania pojęć zawartych w normie kolizyjnej pojęć stosowanych w materialnym prawie krajowym powodowałoby dokonywanie oceny sytuacji powiązanych ściślej z obcym systemem prawnym przez pryzmat regulacji krajowych, co oznaczałoby w istocie narzucanie obcym systemom prawnym instytucji prawa krajowego, co w oczywisty sposób jest sprzeczne z dogmatem równorzędności porządków prawnych i będącymi jego wyrazem zasadami zupełności i neutralności norm kolizyjnych. Wyraźnie trzeba podkreślić, iż wynika to także z całkowicie odmiennych celów norm materialnych i kolizyjnych. Podstawowym celem normy kolizyjnej jest jedynie wyznaczenie prawa właściwego, a nie nadawanie danemu pojęciu takiej czy innej treści materialnej, albowiem ta wynika wyłącznie z prawa materialnego wskazanego jako właściwe. Dla pojęcia osoby prawnej w rozumieniu rozdziału 3 ustawy p.p.m. bez znaczenia jest więc zgodnie z powyższym pojęcie osoby prawnej w takim znaczeniu, jakie nadaje mu kodeks cywilny<sup>14</sup> w art. 33<sup>15</sup>. Mając nadto na uwadze to, iż pojmowanie osoby prawnej w poszczególnych porządkach prawnych może być różne, należy przyjąć takie kryterium wykładni, aby móc ująć zakresem normy kolizyjnej również te obce osoby prawne, nawet jeżeli w swoim charakterze i strukturze są one odmienne od krajowych osób prawnych. Powyższe pozwala na stwierdzenie, iż przy definiowaniu kolizyjnoprawnego pojęcia osoby prawnej należy kierować się regułą szerokiego ujmowania pojęć kolizyjnoprawnych oraz dokonywać wykładni tego pojęcia z funkcjonalnego punktu widzenia.

Mając powyższe na uwadze, należy przede wszystkim zauważyć, iż kryterium osobowości prawnej samo w sobie nie może mieć decydującego znaczenia na płaszczyźnie kolizyjnoprawnej już z tego względu, że o posiadaniu osobowości prawnej i jej zakresu rozstrzyga – jak wspomniano – wyłącznie norma materialna prawa właściwego wskazanego przez stosowną normę kolizyjną. Celem normy kolizyjnej jest jedynie wskazanie owego prawa. Posiadanie osobowości prawnej podlega ustaleniu dopiero w oparciu o prawo właściwe, do którego stosowna norma kolizyjna prowadzi. Nadto osobowość prawna jako kryterium kolizyjnoprawne nie sprawdza się w odniesieniu do tych podmiotów, które nie posiadają osobowości prawnej, aczkolwiek mają zdolność prawną taką, jak podmioty ujmowane w polskiej doktrynie pod kategorią ułomnych czy też niepełnych osób prawnych, czyli jednostek organizacyjnych, o których mowa w art. 33<sup>1</sup> k.c. Z kolizyjnoprawnego punktu widzenia podmioty te tworzą kategorię ujmowa-

<sup>14</sup> Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. Nr 16, Poz. 93, z późn. zm. [dalej: k.c.].

<sup>15</sup> W myśl tego przepisu osobami prawnymi są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną.

ną jako „inne jednostki organizacyjne”, o których mowa w rozdziale 3 ustawy p.p.m. Kryterium osobowości prawnej nie jest użyteczne na płaszczyźnie kolizyjnej także z tego względu, że – jak wspomniano – na płaszczyźnie materialnej samo pojęcie osobowości prawnej może być różnie ujmowane w poszczególnych systemach prawnych i to w sposób całkowicie odmienny od polskiej dogmatyki.

Tytułem przykładu wskazać można francuską spółkę cywilną wyposażoną przez tamtejszego ustawodawcę w osobowość prawną (przynajmniej w sferze stosunków zewnętrznych)<sup>16</sup>. Niemniej jednak mimo przyznania tej spółce osobowości prawnej wspólnicy spółki nadal ponoszą osobistą i solidarną odpowiedzialność za zobowiązania spółki, jak również z mocy ustawy sami prowadzą jej sprawy i reprezentują spółkę, a zatem ustawodawca francuski nie pozbawia tej spółki cech, które z punktu widzenia polskiej dogmatyki są obce osobom prawnym i charakteryzują wspomniane niepełne czy też ułomne osoby prawne. W konsekwencji można stwierdzić, iż ustawodawca francuski jedynie upodmiotawia spółkę cywilną jako taką w obrocie prywatnoprawnym, nie nadając jej osobowości prawnej w rozumieniu polskiej dogmatyki.

Mając to na względzie można przyjąć, iż pojęcie osobowości prawnej może być pojęciem stosowanym na oznaczenie wszelkich podmiotów prawa innych niż osoby fizyczne bez rozróżniania na osoby prawne w ścisłym tego słowa znaczeniu i inne (ułomne) osoby prawne (jednostki organizacyjne, podmioty prawa), przy czym kryterium odróżniającym od osób fizycznych jest ich struktura organizacyjna. Wskazać należy, iż w innych przypadkach zamiast pojęcia osobowości prawnej jest stosowane szersze pojęcie zdolności prawnej, zwłaszcza w doktrynie niemieckiej (niem. Rechtsfähigkeit), gdzie ma to miejsce w odniesieniu do wszelkich jednostek organizacyjnych bez rozróżniania samej zdolności prawnej w ścisłym tego słowa znaczeniu i zdolności prawnej w ramach osobowości prawnej, co ma swoje odpowiednie przełożenie również na płaszczyznę kolizyjnoprawną<sup>17</sup>. Zasadny jest w tym kontekście wniosek, iż we wszystkich tych przypadkach chodzi zasadniczo o upodmiotowienie danej jednostki posiadającej samodzielną strukturę organizacyjną bez rozróżniania szczególnych cech każdego z tych podmiotów w zakresie osobistej odpowiedzialności wspólników za zobowiązania danej jednostki, czy jej reprezentację przez wspólników bądź organy i prowadzenie jej spraw.

Stwierdzenie podmiotowości prawnej jednostek organizacyjnych jest również zasadniczym celem w sytuacji, w której jednostka ta wykazuje związek z więcej niż jednym systemem prawnym. Kolizyjnoprawne wyznaczenie prawa właści-

<sup>16</sup> Zob. szerzej na ten temat: J. Lic, *Spółka cywilna. Problematyka podmiotowości prawnej*, Warszawa 2013 r., s. 252 i n.; zob. tamże co do podmiotowości spółki cywilnej w innych państwach s. 129 i n., 273 i n.

<sup>17</sup> Zob. literaturę powołaną w: W. Klyta, *Spółki kapitałowe w prawie prywatnym międzynarodowym*, Kraków 2002, s. 15 i n. oraz A. Wowerka, *Niemieckie międzynarodowe prawo spółek w toku przemian*, red. M. Pazdan, *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego*, t. 8, Katowice 2011, s. 33 i n.

wego dotyczy przede wszystkim właśnie kwestii podmiotowości prawnej danej jednostki organizacyjnej. Na płaszczyźnie kolizyjnoprawnej chodzi bowiem nie tyle o osobowość prawną, co w pierwszej kolejności o podmiotowość prawną danej jednostki<sup>18</sup>. W pojęciu podmiotowości prawnej mieści się zaś zarówno osobowość prawną, jak i zdolność prawną jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, wynikające z prawa właściwego.

Przy wyznaczaniu prawa właściwego w celu stwierdzenia podmiotowości jednostek organizacyjnych przyjąć należy kryterium spełniające wymogi wynikające z zasad klasycznego prawa prywatnego międzynarodowego, które zapewniac będzie pewność i przewidywalność prawa, w szczególności poprzez możliwość obiektywnego stwierdzenia przez uczestników obrotu i objęcie wszystkich podmiotów prawa innych niż osoby fizyczne. Za takie kryterium uznać można rozpoznawalną na zewnątrz samodzielną strukturę organizacyjną danej jednostki.

Zauważyć należy przede wszystkim, iż reguły kolizyjne wyznaczania prawa właściwego w stosunkach wykazujących związek z więcej niż jednym systemem prawnym odnoszących się osób prawnych wiążą się przede wszystkim ze spółkami kapitałowymi. Z właściwego dla prawa prywatnego międzynarodowego funkcjonalnego punktu widzenia spółkę kapitałową można scharakteryzować jako prawnie niezależny i samodzielny twór posiadający własną odrębną strukturę organizacyjną i własną wolę, który jako taki występuje na zewnątrz. Takie cechy posiadają również inne osoby prawne niż spółki kapitałowe. Wykazują je również jednostki niewyposażone w osobowość prawną, aczkolwiek mające zdolność prawną, co pozwala stwierdzić, iż z punktu widzenia kolizyjnoprawnego można je pod względem funkcjonalnym traktować tak jak spółki kapitałowe. Wspólnym kryterium przesadzającym o takim założeniu jest posiadanie przez daną jednostkę przede wszystkim rozpoznawalnej na zewnątrz organizacji. Takie ujęcie jest charakterystyczne zarówno dla wielu obcych systemów prawnych o utrwalonej tradycji kolizyjnoprawnej, jak i nowoczesnych kodyfikacji<sup>19</sup>.

<sup>18</sup> Zdaniem niektórych kwestia ta stanowi odrębne zagadnienie podlegające samodzielnej normie kolizyjnej wyznaczającej statut podmiotowości prawnej (osobowości prawnej, zdolności prawnej); zob. A. Wowerka, „Uznanie” w międzynarodowym prawie spółek w świetle unijnej swobody przedsiębiorczości, [w:] *Wpływ europeizacji prawa na instytucje prawa handlowego*, red. J. Krucalak-Jankowska, Warszawa 2013, s. 263 i przywołana tam literatura w przyp. 22.

<sup>19</sup> Zob. m.in. S. Eberhard, A. v. Planta, *Gesellschaftsrecht*, [w:] *Basler Kommentar, Internationales Privatrecht*, H. Honsell, N.P. Vogt, A.K. Schnyder, S.V. Berti (eds.), Basel 2013, s. 1398 i n.; J. Ghandchi, *Der Geltungsbereich des Art. 159 IPRG*, Zürich 1991, s. 49–50; B. Großfeld, *Internationales Gesellschaftsrecht*, [w:] *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen EGBGB/IPR*, Berlin 1998, s. 1 n.; P. Kindler, *Internationales Handels- und Gesellschaftsrecht*, [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 11, Internationales Privatrecht. Internationales Wirtschaftsrecht. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Art. 25–248)*, R. Rixecker, F.J. Säcker (eds.), München 2010, s. 551; K. Siehr, *Das Internationale Privatrecht der Schweiz*, Zürich 2002, s. 394; G. Meier, *Grundstatut und Sonderanknüpfung im IPR des liechtensteinischen Gesellschaftsrechts*, Basel, Stuttgart 1979, s. 10–11; J. Pohlmann, *Das französische Internationale Gesellschaftsrecht*, Berlin 1988, s. 19; zob. także G. Gorczyński, *W poszukiwaniu kryterium rozgraniczającego zakres zastosowania statutu personalnego i statutu kontraktowego*, *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego*, t. 4, Katowice 2009, s. 70 i n.

Tytułem przykładu wskazać można, iż zgodnie z art. 150 szwajcarskiej ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym z dnia 18 grudnia 1887 r., który definiuje spółkę dla celów kolizyjnoprawnych, „za spółki uważa się zorganizowane zrzeszenia osób oraz zorganizowane jednostki majątkowe. Do zwykłych spółek, które nie posiadają organizacji, zastosowanie ma prawo właściwe dla umów”. Zgodnie z kolei art. 117 księgi 10 niderlandzkiego kodeksu cywilnego<sup>20</sup> zawierającej przepisy z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego skodyfikowane tam niedawno na nowo reguły dotyczą „każdej innej występującej na zewnątrz jako samodzielna jednostka lub organizacja korporacji i związek”. Podobnie zgodnie z art. 10 niemieckiego projektu ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym spółek, stowarzyszeń i osób prawnych<sup>21</sup> „spółki, stowarzyszenia i osoby prawne podlegają prawu państwa, w którym są wpisane do publicznego rejestru. Jeżeli spółki, związki lub osoby prawne nie są lub jeszcze nie są wpisane do publicznego rejestru, podlegają prawu państwa, zgodnie z którym są zorganizowane”. Wspólnym elementem powyższych rozwiązań jest wyraźne oparcie się nie na osobowości prawnej, lecz na kryterium rozpoznawalnej na zewnątrz struktury organizacyjnej. Podkreślić należy, iż również polski ustawodawca wyraźnie odnosi się do kryterium organizacji, wskazując w tytule rozdziału 3 nowej ustawy prawo prywatne międzynarodowe z 2011 r., że chodzi nie tylko o „osoby prawne”, ale również i „inne jednostki organizacyjne”, zaś w art. 21 tej ustawy jest mowa o „jednostkach organizacyjnych” niemających osobowości prawnej.

Kryterium samodzielnej organizacji pozwala na objęcie normą kolizyjną wszelkich form organizacyjnoprawnych wyposażonych w podmiotowość prawną na płaszczyźnie właściwego prawa materialnego, w tym form nieznanych prawu polskiemu, i w ten sposób na wypełnienie ewentualnej luki na płaszczyźnie kolizyjnoprawnej. Dzięki temu zastosowanie znajdują jednolite normy kolizyjne dla wszystkich podmiotów prawa prywatnego innych niż osoby fizyczne. Rozwiązanie to wyłącza niepożądane rozdrobnienia w zakresie prawa prywatnego międzynarodowego dla jednostek organizacyjnych, które w zakresie wyznaczania prawa właściwego są funkcjonalnie tożsame.

Zauważyć należy również, iż oparcie się na kryterium samodzielnej struktury organizacyjnej z reguły uwzględnia interesy samych zainteresowanych współników lub członków osoby prawnej, którzy w sytuacjach związanych z więcej niż jednym systemem prawnym poprzez występowanie na zewnątrz z wykorzystaniem struktury organizacyjnej wyraźnie wskazują, że nie chodzi jedynie o formę umownej kooperacji między nimi, do której miałyby mieć zastosowanie normy kolizyjne dotyczące umów, co mogłoby prowadzić do niepożądanych rezultatów. Dotyczy to również interesów osób trzecich wchodzących w relacje umowne z taką rozpoznawalną dla nich na zewnątrz jako taką jednostką, odręb-

<sup>20</sup> Tekst w tłumaczeniu na język niemiecki został opublikowany w IPRax, 2013, Heft 6, s. 584 i n.

<sup>21</sup> Co do tego projektu zob. szerzej A. Wowerka, *Niemieckie międzynarodowe prawo spółek w toku przemian*, Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego, t. 8, Katowice 2011, s. 47 i n.



ną organizacyjnie od samych wspólników, co wskazuje zasadniczo również na odrębną podmiotowość tej jednostki. Kryterium to zapewniać więc może w istotnym stopniu przewidywalność prawa właściwego dla zainteresowanych.

Użyteczność i zasadność kryterium samodzielnej struktury organizacyjnej wynika także z tego, iż pozwala ono na jednoznaczne rozgraniczenie sfer działania statutu kontraktowego i statutu personalnego spółki. W odniesieniu do tych jednostek, które nie posiadają organizacji powinny znaleźć zastosowanie normy kolizyjne dotyczące umów obligacyjnych<sup>22</sup>. Podkreślić należy, iż stanowi ono również kryterium pozwalające na odgraniczenie statutu personalnego osoby prawnej od statutu personalnego osoby fizycznej we wszystkich przypadkach, w których osoba fizyczna jest jedynie organizacyjnoprawnym elementem danej osoby prawnej i występuje w obrocie za welonem podmiotowości (osobowości) prawnej danej jednostki, co dotyczy takich przypadków jak jednoosobowe spółki kapitałowe<sup>23</sup>. Użyteczność tego kryterium wydaje się w tych przypadkach oczywista.

Należy wreszcie zauważyć, iż wyraźne odniesienie się przez polskiego ustawodawcę w ustawie p.p.m. do jednostek organizacyjnych, w szczególności zestawienia w tytule rozdziału 3 „os[ób] prawnych i innych jednostek organizacyjnych”, można odczytywać w ten sposób, że ustawodawca przypisuje decydujące znaczenie na płaszczyźnie kolizyjnoprawnej kryterium organizacji danej jednostki, traktując w takim ujęciu „osoby prawne” jako jednostki organizacyjne. Takie ujęcie odpowiada poglądom prezentowanym w polskiej doktrynie prawa prywatnego międzynarodowego, odwołującym się do kryterium organizacji jako decydującej cechy<sup>24</sup>. Zastosowany przez ustawodawcę termin „osoba prawna” można uznać jedynie za kategorię porządkującą z punktu widzenia systemowego, obejmującą wszelkie podmioty inne niż osoby fizyczne analogicznie do systematyki na płaszczyźnie materialnej w przepisach kodeksu cywilnego dotyczących odrębnie osób fizycznych i osób prawnych. W tym kontekście odesłanie zawarte w art. 21 ustawy p.p.m. do odpowiedniego stosowania do jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej przepisów art. 17–20 ustawy p.p.m. można uznać za *superfluum* ustawowe. Nie wydaje się ono trafne także z tego względu, że stwarza wrażenie dwoistości norm kolizyjnoprawnych, a ponadto nie wiadomo, na czym polegać ma odpowiednie stosowanie wymienionych tam przepisów do funkcjonalnie tożsamy pod względem kolizyjnoprawnym podmiotów. Warto także zwrócić uwagę, iż w obcych systemach prawa prywatnego

<sup>22</sup> Por. W. Klyta, *Spółki kapitałowe...*, s. 17.

<sup>23</sup> Więcej zob. F. Wedemann, *Der Begriff der Gesellschaft im Internationalen Privatrecht. Neue Herausforderungen durch den entrepreneur individuel a responsabilite limitee*, *RabelsZ* 2011, Bd. 75, s. 547 i n.

<sup>24</sup> Por. W. Klyta, *Spółki kapitałowe...*, s. 18; podobnie jak się zdaje S. Sołtyński, *Prawo właściwe dla spółek prawa handlowego*, „*Rejent*” 2001, s. 268, który jako kryterium cenzury przyjmuje „stosunek obligacyjno-organizacyjny”; podobnie też jak się zdaje M. Szydło, *Statut personalny osób prawnych w projekcie nowej ustawy – prawo prywatne międzynarodowe*, *KPP* 2007, z. 1, s. 169. Odmienne jak się zdaje G. Górczyński, *W poszukiwaniu...*, s. 78.

międzynarodowego często unika się i nie stosuje w ustawach pojęcia osobowości prawnej, czy też nawet zdolności prawnej, używa się zaś pojęć ogólnej natury, takich jak zrzeszenia, związki, stowarzyszenia, spółki czy po prostu jednostki organizacyjne.

W świetle powyższych rozważań pod pojęciem osoby prawnej w rozumieniu rozdziału 3 ustawy p.p.m. należy rozumieć jednostkę posiadającą rozpoznawalną na zewnątrz samodzielną strukturę organizacyjną. Do celów wyznaczenia prawa właściwego posiadanie osobowości prawnej czy też zdolności prawnej jest samo w sobie bez znaczenia, podobnie jak nieistotny jest cel, dla którego dana jednostka została utworzona – zarobkowy bądź charytatywny, czy też jakiego rodzaju działalność jest przez daną jednostkę organizacyjną prowadzona. Kolidyjnoprawne pojęcie osoby prawnej w rozumieniu rozdziału 3 ustawy p.p.m. będzie obejmować wszelkie jednostki, które z punktu widzenia polskiego prawa materialnego można zaklasyfikować jako osoby prawne, takie jak spółki kapitałowe, fundacje, stowarzyszenia, spółdzielnie, przedsiębiorstwa państwowe, lub ułomne osoby prawne, czyli jednostki organizacyjne mające zdolność prawną, ale niemające osobowości prawnej, takie jak osobowe spółki handlowe, spółki kapitałowe w organizacji lub wspólnoty mieszkaniowe. Pojęcie to obejmować będzie również takie jednostki organizacyjne rozpoznawalne jako takie na zewnątrz, które z punktu polskiego widzenia prawa materialnego nie posiadają w ogóle zdolności prawnej, lecz są wyposażone w zdolność prawną na gruncie obcego prawa materialnego, np. spółki cywilne prawa francuskiego czy niemieckiego.

Mając na względzie powyższe rozważania oraz okoliczność, że archetypem norm kolidyjnych dotyczących osób prawnych były i są nadal zasadniczym punktem odniesienia spółki, zwłaszcza spółki kapitałowe, racjonalne i zasadne wydaje się stosowanie zamiast dwojakiego zwrotu „osoby prawnych i innych jednostek organizacyjnych” oderwanego od cechy osobowości prawnej zbiorczego pojęcia „spółki” obejmującego wszystkie jednostki posiadające samodzielną strukturę organizacyjną<sup>25</sup>. Termin „spółka” jest tradycyjnie powszechnie stosowany w takim ujęciu w wielu obcych systemach prawa prywatnego międzynarodowego<sup>26</sup> zarówno w doktrynie, orzecznictwie, jak i ustawodawstwie, jak np. w art. 150 i nast. szwajcarskiej ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym, czy w art. 117 i nast. tytułu 8 księgi 10 niderlandzkiego kodeksu cywilnego zatytułowanego „Spółki”.

Na koniec należy zwrócić uwagę, iż normy kolidyjne dotyczące zagadnień takich jak uregulowane w rozdziale 3 ustawy p.p.m. stanowią dziedzinę prawa

<sup>25</sup> Więcej zob. A. Wowerka, *Osoby prawne...*, s. 629.

<sup>26</sup> Zob. literaturę przywołaną w przyp. 19.



prywatnego międzynarodowego określaną zarówno w obcym<sup>27</sup>, jak i krajowym<sup>28</sup> piśmiennictwie „międzynarodowe prawo spółek”.

**Arkadiusz Wowerka**

## DEFINITION OF A LEGAL PERSON IN INTERNATIONAL PRIVATE LAW

The article concerns the meaning of the term “legal person” used by Polish legislator in section 3 of the Act on International Private Law of 2011. The Author analysis this term in the light of fundamental principles of international private law in the light of the main purpose of international private law which is to determine the applicable law. In substantive private law “legal persons” are only one category of legal entities. All they have in common is the legal capacity, which still has to be confirmed by the applicable substantive law determined on the basis of appropriate conflict rules. The Author provides that on the ground of international private law legal persons and other legal entities are functionally the same categories which unite their organizational structure. Hence, this organizational criterion should be decisive for the determination of the applicable law. Therefore, a “legal person” in the meaning of the section 3 of the Act on International Private Law should be simply defined as an organized entity. This definition allows to cover and determine the applicable law for all legal entities.

<sup>27</sup> Zob. literaturę przywołaną w przyp. 19.

<sup>28</sup> Zob. W. Klyta, *Spółki kapitałowe...* s. 15 i n.; tenże *Podmioty międzynarodowych transakcji handlowych*, [w:] *System prawa handlowego*, t. 9: *Międzynarodowe prawo handlowe*, red. W. Popiołek, Warszawa 2013, s. 107; A. Wowerka, *Osoby prawne...*, s. 630 i n.; tenże *Polnisches internationales Gesellschaftsrecht im Wandel*, IPRax 2011, Heft 3, s. 299 i n.; tenże „Uznanie” w międzynarodowym..., s. 257 i n.; tenże *Wskazanie statutu personalnego spółek w kontekście unijnej swobody przedsiębiorczości. Jednolity „unijny” łącznik w zakresie krajowego międzynarodowego prawa spółek*, [w:] *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*, red. J. Poczobut, Warszawa 2013, s. 350 i n.; tenże *Traktatowa swoboda przedsiębiorczości a autonomiczne międzynarodowe prawo spółek*, PWPM 2011, vol. 9, s. 7 i n.